

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

DOI 10.31558/2617-0248.2023.8.18

УДК 94(73:430):327"1998/2005"

АМЕРИКАНО-НІМЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ (1998–2005 рр.)

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1524-9915>

Войтович О. І., к. політ. н., доцент Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Розглядаються відносини між США та Німеччиною наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.ст. через їхню спільну діяльність у розв'язанні міжнародних проблем у Європі та за її межами. Метою статті є дослідження американо-німецьких відносин у 1998–2005 рр. та їх впливу на сучасні міжнародні відносини. При цьому автором вирішувалось завдання: дати оцінку двостороннім відносинам крізь призму подолання кризових явищ у міжнародних відносинах, покладаючись, в першу чергу, на аналіз мемуарної літератури як джерела дослідження та на аналіз монографічних видань. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань було застосовано методи: порівняльно-історичний та системний, які дають можливість об'єктивного висвітлення предмету наукової розробки. Двосторонні відносини у період діяльності президентів Б. Клінтона, Дж.В. Буша та канцлера Г. Шредера були доволі насиченими і чітко поділяються на два періоди: до 2001 року і після. ТанDEM Клінтон–Шредер характеризувався співробітництвом ідейних однодумців особливо у таких напрямках, як європейська інтеграція, „третій шлях”. Стосункам Буш–Шредер були притаманні не тільки співробітництво, а й протиріччя, як на особистому рівні, так і на міждержавному. Втім, як трансатлантичні партнери, США і ФРН працювали над забезпеченням стабільності на континенті, реалізувавши ідею розширення НАТО, яка здавалась їхнім лідерам панацеєю у досягненні безпеки. Країни співпрацювали в гарячих точках (колишня Югославія, Афганістан, Ірак). Для Німеччини такий досвід, особливо з використанням підрозділів бундесверу, був вже не вперше, але він знову таки мав негативні внутрішньополітичні наслідки. Аналіз свідчить, що на двосторонніх відносинах помітно позначились особисті стосунки лідерів двох країн. Однак вони об'єктивно були як сприятливими для вирішення важливих міжнародних проблем, так і інколи деструктивними.

Ключові слова: американо-німецькі відносини, „третій шлях”, європейська інтеграція, міжнародний тероризм, косовська проблема, іракська криза.

Voytovych O. I. The American-German relations (1998–2005)

The American-German relations in the end of the XX – beginning of the XXI centuries are analyzed, as well as their common activity in the international problems solution in both European countries and beyond. The research of the English-American alliance activity in the current international relations is the purpose of this work. The following task was set by the author: to analyze the American-German relations and their effect on the current international relations through the prism of the international relations crisis phenomena overcoming. The research was based on the works of memoirs and certain monographic literature as the main source of information. The comparative historic and system research methods were applied as they promote the impartial interpretation of the scientific development object. The bilateral relations of the period of the presidents B. Clinton G.W. Bush, and Chancellor G. Schroder were rather eventful and can be definitely divided into two periods: before 2001 and after it. The tandem Clinton – Schröder was characterized as the likeminded people cooperation, especially in such areas as European integration, and “the Third Way”. Meanwhile in Bush- Schröder relations there were not only cooperation but also some contradictions on both personal and interstate level. However, as transatlantic partners both the USA and FRG worked upon the problem of continent's stability, having realized the idea of NATO expansion, which seemed panacea for security achievement. The both countries cooperated in the regional conflicts regulation, (the former Yugoslavia, Afghanistan, and Iraq). It was not for the first time for Germany to use the Bundeswehr detachments, but again this experience had negative internal political consequences. Analyzing the bilateral relations, we may see that they were profoundly influenced by the

©Войтович О. І., 2023

leaders' personal relations. However, these relations were both positive and sometimes destructive for the important international problems solution.

Keywords: American-German relations, "the Third Way", European integration, international terrorism, Kosovo problem, Iraq crisis.

Вступ. Об'єднання Німеччини, кінець „холодної війни”, а потім і розпад Радянського Союзу поставили на порядок денний питання про нову конфігурацію геополітичних сил, покликану замінити біполярну структуру світового порядку. Відомий американський вчений і державний секретар США у 1973–1977 рр. Г. Кіссінджер на початку 90-х рр. писав про новий постбіполярний порядок, що „насправді він все ще проходить період визрівання, і остаточно його форми стануть очевидні лише у межах майбутнього століття” [9, р. 806]. А поки що Сполучені Штати залишались світовим лідером, національні інтереси яких простирались у будь-яку точку світу.

Публікації американських науковців на початку 90-х років свідчать, що багато хто з них бачили у об'єднаній Німеччині країну, яка буде адептом нового світового порядку. І як нова економічна наддержава, що народжувалась, зможе стати адекватним конкурентом Сполучених Штатів. На їхню думку, якщо раніше протистояння „Схід–Захід” вимагало військової могутності, яка була одним з головних критеріїв потужності держави, то в новій історичній реальності потужність вбачалась в основному як економічна [11, р. 92]. Отже основним фактором, який забезпечував панування та домінування однієї держави над іншими тепер був, як вважалося, економічний фактор [7]. Разом з тим, малось на увазі, що „могутність” не буде жорсткою, а „м'якою”. Тобто такою, яка спонукатиме до діалогу, до пошуку компромісу, бо в міжнародних відносинах на перший план виходили такі важливі фактори, як економічне зростання, високі технології, освіта та інші [11, р. 92], [12, р. 154]. Одним з провідників „м'якої” сили була Німеччина.

Метою статті є дослідження американо-німецьких відносин у 1998–2005 рр. та їх впливу на сучасні міжнародні відносини. При цьому автором вирішувалось **завдання:** дати оцінку двостороннім відносинам крізь призму подолання кризових явищ у міжнародних відносинах, покладаючись, в першу чергу, на аналіз мемуарної літератури як джерела дослідження та на аналіз монографічних видань.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань було застосовано **методи:** порівняльно-історичний та системний, які дають можливість об'єктивного висвітлення предмету наукової розробки.

Результати. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.ст. Німеччина перетворилась у провідну європейську і світову державу. Її економічна могутність зростає, вона грала роль центральної держави на континенті і була другою силою у Європі після США. Зовнішня політика Німеччини набула повного суверенітету, а разом з нею і зовнішня політика ЄС стала більш реалістичною [13]. Німеччина реалізовувала одне із своїх зовнішньополітичних завдань – введення нових демократій Центральної та Східної Європи у Європейський союз [14, s. 860].

Президент Білл Клінтон познайомився із майбутнім канцлером Герхардом Шредером у травні 1998 р. у ході проведення передвиборчої кампанії у німецькій бундестаг. Він приїхав підтримати свого друга-консерватора і надійного партнера США канцлера Гельмута Коля (до речі який анітрохи не засмучувався неперстойностями роману президента з М. Левінські, що був тоді у центрі уваги [14, s. 830]). Втім погляди соціал-демократа Шредера президенту були ближчі і відповідали концепції „третього шляху”, яку він поділяв разом з Тоні Блером. Б. Клінтон писав: „Герхард склав на мене приємне враження розумної й наполегливої людини, яка добре знала, чого вона хоче. Я побажав йому удачі і промовив, що у разі його перемоги на виборах, я зроблю все, що в моїх силах, щоби йому допомогти” [6, р. 786]. Потім була зустріч у Вашингтоні. Г. Шредер згадував, що йому тоді здалось ніби президент не дуже зацікавлений у зміні уряду Г. Коля, з яким він добре співпрацював. А от держсекретар Мадлен Олбрайт щиро побажала успіху на виборах [13].

27 вересня 1998 р. у Німеччині відбулись вибори у бундестаг. Правлячий консервативний партійний блок ХДС/ХСС, керований Колем, поступився соціал-демократам на чолі зі Шредером. 8 жовтня Г. Коль писав у щоденнику: „Моє перше враження про мого наступника позитивне. Він явно зацікавлений у благополучних стосунках зі своїм попередником” [10, s. 22]. Біограф Г. Коля Г.-П. Шварц писав, що „після Клінтона у США і Тоні Блера у Великобританії на сцену вийшов третій нетрадиційний реформатор – Шредер” [14, s. 839]. Блер потім напише: „Герхард Шредер був справді твердим горішком. Незважаючи на нашу незгоду з приводу зовнішньої політики, я загалом захоплювався його радикалізмом у внутрішній політичній реформі... і вважав, що Герхард мав риси справжнього керівника” [1, с. 532].

27 жовтня бундестаг обрав Г. Шредера федеральним канцлером, якому Г. Коль, за існуючою традицією, передав справи [10, s. 32–33]. Ще раніше, одразу після завершення виборів, Шредер визначився по такій нагальній проблемі, як криза у Косово. Він звинувачував Мілошевича у порушенні прав людини, у боротьбі з албанською більшістю населення краю і особисто заявив Г. Колю, що прийняв позицію його уряду про обмежену участь ФРН у військовій операції проти Югославії [13].

Проблема Косово була однією з наріжних міжнародних проблем і зокрема у німецько-американських відносинах. 8–9 жовтня 1998 р. на зустрічі з президентом Б. Клінтоном у Вашингтоні канцлер Г. Шредер обговорював кризу у Косово і підтвердив зобов'язання попереднього уряду про обмежену участь ФРН

у військовій операції коаліційних сил проти Югославії [13]. (Невдовзі уряд Шредера виніс це питання у бундестаг, який проголосував за участь країни у ній [8, s. 298].) За словами М. Олбрайт, Г. Шредер завірив Б. Клінтона, що його уряд голосуватиме „за” використання військової сили НАТО у тому разі, якщо Мілошевич не піде на поступки [4, p. 496]. На Заході знали, що цього не станеться, бо вважали, що „Мілошевич, як і Саддам Хусейн, був зациклений на владі всією своєю особистістю” [8, s. 297], і тому зробили однозначний вибір на користь військової операції. Німецький біограф колишнього міністра закордонних справ Г.-Д. Геншера Г.-Д. Хойманн писав, що „у квітні 1999 р. (операція почалась 24 березня. – *О.В.*) НАТО знайшла рішення, яке склало враження на Мілошевича” [8, s. 298]. У повітряних ударах по Югославії, разом з американською і британською авіацією, брали участь 4 винищувача німецьких люфтваффе [8, s. 298]. Німеччина разом з набуванням зовнішньополітичного суверенітету смілішала у використанні бундесверу за межами країни! Така неоднозначна тенденція гостро сприймалась, як мінімум, німецькою громадськістю. Варто додати, що як у 1991 р., так і у 1999 р. в уряді країни сталась політична криза. В знак протесту проти участі німецьких військ у війні в Югославії соціал-демократичну партію і коаліційний уряд залишив провідний діяч СДПН О. Лафонтен [13].

Напередодні проведення військової операції НАТО держсекретар М. Олбрайт була невпевнена у позиції Німеччини щодо її проведення через міністра закордонних справ Й. Фішера. Вона писала: „Фішер був нашим малоймовірним союзником і тому дуже непохитним. Бувши лідером німецької партії „зелених”, він залишався палким пацифістом” [4, p. 521]. Але той порівнював політику Мілошевича з практикою нацистів і заявив, що для НАТО необхідно повернути собі політичну ініціативу. Він запропонував оголосити заяву про завдання військової операції [4, p. 521]. (Потім Й. Фішер буде рішуче відстоювати політику НАТО в Югославії на з’їзді партії, але не всі партійці поділяли його точку зору [4, p. 532]. Ще давалася взнаки колективна пам’ять німців про минулу війну.) М. Олбрайт потім згадувала, що з Й. Фішером у неї склались доброзичливі стосунки [4, p. 645].

Німеччина, як зазначала М. Олбрайт, протягом усієї операції виступала проти участі сухопутних військ в Югославії [4, p. 528]. У цьому полягала її „обмежена участь”. Т. Блер, який був ініціатором проведення сухопутної операції, писав, що німці і французи „наполягали, що будь-яка воєнна погроза має недвозначно відкинути використання наземних військ” [1, с. 244].

Операція завершилась 10 червня 1999 р. Тоді ж у Кельні відбулась щорічна зустріч „великої вісімки”, на якій обговорювалось питання модернізації міжнародних фінансових інститутів, які б відповідали викликам глобальної економіки. Учасники підвели підсумки конфлікту у Косово, який, за словами Б. Клінтона, „завершився успішно” [6, p. 860]. Г. Шредер зробив аналіз військовим діям у Югославії і дійшов висновку: як з’ясувалось, Європа не в змозі без допомоги Сполучених Штатів своїми силами подолати на власному континенті подібні кризові ситуації [13]. Його точка зору щодо ролі США у розв’язанні регіональних конфліктів у Європі та поза її межами залишалась ще досить проамериканською.

Актуальними і насиченими у американо-німецьких відносинах були зустрічі однодумців на конференціях „Третій шлях”. Наприкінці квітня 1999 р., коли завдавались повітряні удари по Югославії, а Б. Клінтон і його партнери по НАТО були настроєні рішуче на перемогу у Косово, у Вашингтоні урочисто святкувалось 50-річчя заснування Північноатлантичного альянсу. Тоді ж президент зустрівся у Білому домі з Т. Блером і Г. Шредером та іншими європейськими лідерами для обговорення в рамках концепції „третього шляху” економічних, соціальних проблем та питань безпеки в умовах глобалізації. Учасники зустрічі позитивно оцінили рух „Третього шляху” і розширення НАТО [6, p. 854].

На конференції „Третього шляху” у листопаді 1999 р. за участю Б. Клінтона, Т. Блера, Г. Шредера та інших політичних діячів тривала складна робота над досягненням консенсусу щодо прогресивної внутрішньої й зовнішньої політики у XXI столітті та у питанні реформування міжнародної фінансової системи в умовах глобалізації [6, p. 878–879].

Наприкінці травня 2000 р. у Португалії відбулась щорічна зустріч представників США і Європейського союзу. Американський президент і керівництво ЄС, представлене групою „Третій шлях”, були, за словами Б. Клінтона, однодумцями у питаннях перспектив розвитку Євросоюзу і його відносин зі Сполученими Штатами [6, p. 907]. Г. Шредер дав дещо менш оптимістичну оцінку. Йому здавалось, що політика США щодо ЄС була і залишилась суперечливою. З одного боку американці закликають європейців до більшого суверенітету у відносинах з американцями, до встановлення партнерства, заснованого на спільній системі цінностей. А коли Європа дійсно стає незалежною, вони починають протидіяти цьому. „Заради власних інтересів, – писав Г. Шредер, – деяким американським політикам завжди миліша Європа, яку роздирають суперечки. ...Так було за часів Клінтона і незмінним залишилось за часів Джорджа В. Буша” [13].

Колішній прем’єр-міністр М. Тетчер, відома своїм різко критичним ставленням до перетворення ЄС у федеративне утворення, критикувала надмірну активність міністра закордонних справ Й. Фішера у питанні поглиблення інтеграції Європейського союзу, тобто у створенні федерації європейських держав, яку вона називала „європейською наддержавою” [15, p. 343–345]. Взагалі вона скептично ставилась до гасла єврооптимістів про „Сполучені Штати Європи”. Часто закликав створити СШЄ і колишній канцлер Г. Коль [15, p. 358]. Вона вважала, що це „класична утопія, монумент марнославству інтелектуалів, програма, яка приречена на провал” [15, p. 359].

3 червня 2000 р. Клінтон і Шредер, після зустрічі у Португалії, провели у Берліні конференцію „Третього шляху”, у якій брали участь деякі лідери латиноамериканських країн. Обговорювались питання співпраці країн „Півночі” і „Півдня” в умовах глобалізації [6, р. 907–908].

Американо-німецькі відносини за часів Клінтона–Шредера характеризувались стабільністю, були передбачуваними і ефективними. Два лідера демонстрували взаєморозуміння, спільність філософських і політичних поглядів, відомих, як „третій шлях”, однаковість підходів щодо подолання внутрішньополітичних, соціально-економічних та зовнішньополітичних проблем. Своєю діяльністю Г. Шредер підтвердив оцінку, яку дав американо-німецьким відносинам В. Брандт ще на початку 80-х років. Він писав, що все змінювалось, але „не змінювались основи німецько-американських відносин. Якими б серйозними не були інколи розбіжності, у Федеративній Республіці настільки звикли до американського „співбатьківства”, що розірвати відносини було неможливо” [5, р. 359]. Ситуація почала змінюватись з приходом у Білий дім Дж.В. Буша.

20 січня 2001 р. Джордж В. Буш склав присягу президента Сполучених Штатів Америки. Шведський дипломат, посол у США у 1993–1997 рр. Г. Лільєгрєн писав, що „перша адміністрація Буша з *самого початку* (курсив наш. – О.В.) засвідчила готовність сприяти американським інтересам набагато агресивніше, ніж адміністрація Клінтона” [3, с. 277]. Тобто до подій 11 вересня 2001 року у Америці.

Коли трапились терористичні напади, Т. Блер, за власною ініціативою, поспілкувався з керівниками провідних європейських країн, а потім зателефонував Дж.В. Бушу і повідомив, що „кожен цілком підтримував США” [1, с. 374]. Канцлер Г. Шредер особисто направив американському президенту телеграму і зателефонував увечері 12 вересня [13].

Після 11 вересня Конгрес США прийняв, запропонований президентом, „Патріотичний акт”. Почалась підготовка операції проти терористів в Афганістані [2, с. 205–206]. „Буш і його радники, – писав Г. Лільєгрєн, – спрямували потік політичної ініціативи, породжений терористичними нападами, для мобілізації громадської думки до більш агресивнішої зовнішньої політики” [3, с. 279]. Але у ситуації що тоді склалась мало хто звернув увагу на такі зміни. Абсолютна більшість була на боці Америки. Дж.В. Буш згадував, що „Г. Шредер з Німеччини та Жак Ширак із Франції обіцяли надати допомогу, яку лише зможуть” [2, с. 161]. Почала формуватись широка коаліція сил, бажаючих виступити проти міжнародного тероризму.

Г. Шредер діяв разом з внутрішньою опозицією, щоб виконати союзницькі зобов’язання, у тому числі з використанням бундесверу у військових акціях, які плануватимуть американці. 7 жовтня 2001 р. почалась військова операція „Праве діло” проти терористів „Аль-Каїди” і талібів, які їм дали притулок в Афганістані. А 8 листопада канцлер вперше в історії ФРН запросив дозволу уряду, щоб направити підрозділи бундесверу за межі Європи. Президент країни Й. Рау скептично поставився щодо такого використання німецьких військ [13].

Непорозуміння між канцлером та американським президентом почались після того, як упродовж 2002 р. відбулась зміна мотивування для війни з Іраком: боротьба з міжнародним тероризмом (Дж.В. Буш запевняв, що „отримав остаточний доказ причетності Саддама Хусейна до подій 11 вересня” [2, с. 214]) відступила на задній план, натомість на перший план вийшла уявна зброя масового знищення в Іраку.

Г. Шредер розкритикував промову президента „Про становище країни” від 29 січня 2002 р., у якій оголошувалась війна „вісі” зла – „країнам-ізгоям”. „Після промови Буша, – згадував Шредер, – я зробив спробу у внутрішній політиці відіграти назад, заявивши, що „Німеччина не буде брати участь у авантюрах” – але ми й не очікуємо авантюру, у всякому разі від Америки” [13].

31 січня на зустрічі з Бушем Шредер заявив, що Німеччина підтримає Америку проти Іраку і виконуватиме свої союзницькі зобов’язання у повному обсязі щодо неї за умов доказу співробітництва С. Хусейна з „Аль-Каїдою” та прийняття відповідного рішення Ради Безпеки ООН, згідно якого жодна держава, яка сприяє терористам не може ухилитись від відповідальності [13].

У травні 2002 р. американський президент відвідав ФРН. Візит супроводжувався акціями протесту населення країни проти його політики. Г. Шредер задається питанням: чому потрібно було довести справу з Іраком до війни? „Причина, очевидно, криється у тому, – писав він, – що ми зовсім недооцінювали релігійний і відповідно моралізаторський неоконсерватизм у США: з приходом до влади адміністрації Буша цей світогляд й повів світову державу фатальним курсом” [13]. За його словами, упродовж 2002 р. у Буша з’явилися домагання на абсолютну істину. Проблемою для світу і для самої Америки Шредер вважав „союз неоконсервативних інтелектуалів з християнськими фундаменталістами, який суттєво впливав й впливає на політику США та їхнього президента” [13]. До речі Дж.В. Буш згадував, що в країні насміхались з його „релігійних переконань” [2, с. 141]. Він вважав, що держсекретар К. Пауел не цілком поділяв його філософію й політичне бачення [2, с. 108]. Війну з тероризмом президент розглядав, „як складову довгострокової ідеологічної боротьби” [2, с. 110]. Щодо позиції канцлера Г. Шредера у справі Іраку, то Буш вважав, що її „найважче було збагнути” [2, с. 256].

Г. Шредер критикував і Т. Блера за беззастережну підтримку Америки під час підготовки війни проти Іраку [13]. (Дж.В. Буш писав, що британський прем’єр-міністр був „людиною, яка ніколи не хиталася в узятому на себе зобов’язанні звільнити Ірак” [2, с. 388].) Про зовнішню політику своєї країни канцлер писав, що виступає проти того, щоб і надалі „чіплятися подолу американської зовнішньої політики, намагаючись забратися до неї на коліна – з фатальними наслідками для інтересів Німеччини у Європі, для інтересів Європи

й усього світу” [13]. На питання чому „німці не відчували, що їм слід було виявляти солідарність із вдячністю до Сполучених Штатів”, коли ті планували розпочати війну з Іраком свою відповідь дав Г. Лільєгрєн. По-перше, писав він, у „німців є сильне прагнення миру”, бо вони „знають, що таке війна”. По-друге, після об’єднання Німеччина „виросла”, вона – провідна країна ЄС, тому „німці поводяться з великою впевненістю і з більшою рішучістю захищати власні інтереси” [3, с. 286–288].

У 2002–2003 рр., коли йшла підготовка до війни, за словами Г.-П. Шварца, Г. Шредер і Ж. Ширак намагались створити свого роду союз проти американської гегемоністської держави [14, с. 905]. Про їхню спробу „врівноважити американський вплив” писав також Буш [2, с. 464]. Слід згадати, що з 1960-х років у зовнішній політиці ФРН застосовувалось „золоте правило”: рівною мірою триматися Парижу і Вашингтону [14, с. 860].

Президент був дуже незадоволений тим, що Німеччина і Франція – „стара Європа” (на відміну від Східної Європи) не підтримували американських закликів змусити С. Хусейна відповідати за свої вчинки. У грудні 2002 р. він констатує, що існує „непевність із Шираком і Шредером” [2, с. 266]. Г. Коль, на якого свого часу Дж.В. Буш справив приємне враження, критикував Г. Шредера та Й. Фішера і вважав їх „людьми, котрі діють зовсім без історії”, не підозрюючи про хиткий стан Німеччини у Центрі Європи [14, с. 905]. У лютому 2003 р. держсекретар К. Пауел намагався переконати Німеччину і Францію приєднатись до США і підтримати американську пропозицію в ООН [2, с. 106]. Після чергової спроби Сполучених Штатів отримати резолюцію від ООН, в чому їх завжди підтримувала Великобританія, 5 березня Франція, Німеччина і Росія – троє членів Ради Безпеки „виступили зі спільною заявою опозиції” [2, с. 268–269, 275], [1, с. 454].

Напередодні війни проти Іраку Дж.В. Буш писав, що Афганістан було успішно звільнено [2, с. 105], але американський уряд „не був готовий до розбудови держави” в цій країні [2, с. 214].

20 березня 2003 р. війна проти Іраку розпочалась. Г. Шредер писав, що було „прийнято помилкове рішення”. Німеччина не братиме участі у іракській війні, але виконуватиме свої зобов’язання в рамках Північноатлантичного альянсу. Німеччина дозволила США під час війни використовувати її інфраструктуру. Позиція Берліну, за словами Г. Шредера була вірною, тому що Вашингтон, не дивлячись на всі розбіжності в підходах та оцінках, був їхнім союзником [13].

Справедливість слів Г. Шредера, що США звинуватили Ірак на підставі „сфабрикованих доказів”, підтвердив Дж.В. Буш. Він писав, що влітку 2003 р. „наші війська в Іраку не знайшли зброї масового знищення, яке ми того всі очікували, тож розпочалися активні медійні пошуки цапа-відбувайла” [2, с. 121].

На думку німецького канцлера адміністрація Дж.В. Буша після початку війни в Іраку проводила „малоефективну зовнішню політику” [13]. Він критикував американську адміністрацію за відмову підписати Кіотський протокол про викиди парникових газів [13]. Г. Лільєгрєн писав, що „у багатьох питаннях, наприклад, ...Кіотський протокол” адміністрація Буша „продемонструвала готовність США йти своїм курсом і нехтувати міжнародною громадською думкою, коли йдеться про важливі для Америки інтереси” [3, с. 277]. Втім співробітництво завжди залишалось домінуючим. З жовтня 2003 р. США, ФРН, Великобританія і Франція працювали разом, щоб примусити керівництво Ірану припинити роботи по збагаченню урану [2, с. 446–448].

Висновки. Розглянуто незначне коло питань у відносинах США та Німеччини у період діяльності президентів Б. Клінтона, Дж.В. Буша і канцлера Г. Шредера. Ці часи були насичені драматичними подіями у США, Югославії, Афганістані та Іраку. Сполучені Штати і Німеччина продемонстрували взаємодію, яка активно і разом з тим суперечливо впливала на їхнє подолання, на ситуацію у Європі, Близькому і Середньому Сході. Не дивлячись на певні відцентрові тенденції, у двосторонніх відносинах завжди брали гору доцентрові сили.

Бібліографічний список:

1. Блер Т. Шлях / пер. з англ. Петро Таращук. Київ: Темпора, 2011. 848 с.
2. Буш Дж.В. Ключові рішення / пер. з англ. Н. Гербіш. Київ: Брайт Стар Паблішинг, 2012. 512 с.
3. Лільєгрєн Г. Від Таллінна до Туреччини. Мемуари шведа і дипломата / пер. з англ. А. Таращук. Київ: Темпора, 2010. 352 с.
4. Albright M. Madam Secretary. New York: Miramax Books, 2003. xvi, 720 p.
URL: <https://archive.org/details/madamsecretary0000unse> (Дата звернення: 8.08.2023)
5. Brandt W. My Life in Politics. New York: Viking Penguin, 1992. xxvi, 498 p.
URL: <https://archive.org/details/mylifeinpolitics00bran/page/497/mode/2up?view=theater> (Дата звернення: 9.08.2023)
6. Clinton B. My Life. New York: Alfred A. Knopf, 2004. 957, xlii p.
URL: <https://archive.org/details/mylifecl00clin> (Дата звернення: 15.08.2023)
7. Heilbrunn J. Globalization’s Booster and Critics // *The National Interest*. 09.01.99.
URL: <http://nationalinterest.org/bookreview/globalizations-boosters-and-critics-613>. (Дата звернення: 17.08.2023)
8. Heumann H.-D. Hans-Dietrich Genscher: Die Biographie. Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2012. 346 s.
9. Kissinger H. Diplomacy. New York: Simon & Schuster, 1994. 912 p.
URL: <https://archive.org/details/diplomacy00kiss/page/n7/mode/2up> (Дата звернення: 9.08.2023)
10. Kohl H. Mein Tagebuch. 1998–2000. München: Droemer, 2000. 352 s.
11. Maull H.W. Germany and Japan: the New Civilian Powers // *Foreign Affairs*. 1990/91. Vol. 69. № 5. P. 91–106.

12. Nye J.S., Jr. *Soft Power // Foreign Policy*. 1990. № 80. P. 153–171.
13. Schröder G. *Mein Leben in der Politik*. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag. Fiction & Literature 2013, 22 July. 543 p. URL: <https://books.apple.com/gb/book/entscheidungen/id674633180> (Дата звернення: 16.08.2023)
14. Schwarz H.-P. *Helmut Kohl. Eine politische biographie*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2012. 1052 s.
15. Thatcher M. *Statecraft. Strategies for a Changing World*. London: HarperCollins *Publishers*, 2002. xxv, 486 p. URL: <https://archive.org/details/statecraft00marg> (Дата звернення: 8.08.2023)

Reference:

1. Bler, T. (2011). *Shljakh / per. z anghl. Petro Tarashhuk. [A Journey]*. Kyjiv: Tempora, 848 s.
2. Bush, Dzh.V. (2012). *Kljuchovi rishennja / per. z anghl. N. Gherbish. [Decision Points]*. Kyjiv: Brajt Star Pabliishyngh, 512 s.
3. Liljjeghren, Gh. (2010). *Vid Tallinna do Turechchynu. Memuary shveda i dypломata / per. z anghl. A. Tarashhuk. [From Tallinn to Turkey – as a Swede and Diplomat]* Kyjiv: Tempora, 352 s.
4. Albright, M. (2003). *Madam Secretary*. New York: Miramax Books, xvi, 720 p. <https://archive.org/details/madamsecretary0000unse> URL: (Дата звернення: 8.08.2023)
5. Brandt, W. (1992). *My Life in Politics*. New York: Viking Penguin, xxvi, 498 p. URL: <https://archive.org/details/mylifeinpolitics00bran/page/497/mode/2up?view=theater> (Дата звернення: 9.08.2023)
6. Clinton, B. (1994). *My Life*. New York: Alfred A. Knopf, 2004. 957, xlii p. URL: <https://archive.org/details/mylifecl00clin> (Дата звернення: 15.08.2023)
7. Heilbrunn J. *Globalization's Booster and Critics // The National Interest*. 09.01.99. URL: <http://nationalinterest.org/bookreview/globalizations-boosters-and-critics-613>. (Дата звернення: 17.08.2023)
8. Heumann, H.-D. (2012). *Hans-Dietrich Genscher: Die Biographie*. Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 346 s.
9. Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster, 912 p. URL: <https://archive.org/details/diplomacy00kiss/page/n7/mode/2up> (Дата звернення: 9.08.2023).
10. Kohl, H. (2000). *Mein Tagebuch. 1998–2000*. München: Droemer, 352 s.
11. Maull, H.W. (1990/91). *Germany and Japan: the New Civilian Powers // Foreign Affairs*. Vol. 69. № 5. P. 91–106.
12. Nye, J.S., Jr. (1990). *Soft Power // Foreign Policy*. № 80. P. 153–171.
13. Schröder, G. (2013). *Mein Leben in der Politik*. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag. Fiction & Literature, 22 July. 543 p. URL: <https://books.apple.com/gb/book/entscheidungen/id674633180> (Дата звернення: 16.08.2023)
14. Schwarz, H.-P. (2012). *Helmut Kohl. Eine politische biographie*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 1052 s.
15. Thatcher, M. (2002). *Statecraft. Strategies for a Changing World*. London: HarperCollins *Publishers*, XXV, 486 p. URL: <https://archive.org/details/statecraft00marg> (Дата звернення: 8.08.2023)

DOI 10.31558/2617-0248.2023.8.19

UDK 323:37.01:172.4(470+477)

RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AS A SUBJECT OF WORLD-SYSTEM ANALYSIS

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4284-6747>

Popkov V. V., D.Sc. Professor at the Department of Political Science Odesa I. I. Mechnikov National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0728-3635>

Hamid Fuad, Postgraduate Student at the Department of Political Science Odesa I. I. Mechnikov National University

The article raises the question that it is time to consider such a large-scale and tragic phenomenon as the Russian-Ukrainian war, not only in the context of media journalism, but also in the context of a deep theoretical analysis based on a well-developed methodology.

As a working model, authors propose the world-system analysis, developed by I. Wallerstein and a group of his like-minded colleges.

The authors of this article compare the conceptual content of world-system analysis with the most popular methodologies, such as: Marxism; the concept of S. Huntington's "clash of civilizations", the theory of "civilizational waves" by E. Toffler, "historical finalism" by F. Fukuyama, "American-centric globalism" by Z. Brzezinski, the arguments of modern postmodernists.